

■ ارزیابی آموزش عالی در برنامه‌های اول و دوم

دفتر بررسی‌های اقتصادی

۱- مقدمه

در مورد اهمیت و نقش آموزش در روند توسعه یک کشور، توافق عمومی کارشناسان علوم اقتصادی و اجتماعی بر این است که یکی از مهمترین بخش‌ها از مجموعه بخش‌های فعال و مؤثر در توسعه، بخش آموزش می‌باشد. این اهمیت از آنجا ناشی می‌شود که آموزش به انسان یا به عبارت دیگر به منابع انسانی می‌پردازد و منابع انسانی خود دارای مهمترین و بیشترین نقش در روند رشد و توسعه یک کشور

می‌باشند. طبق نظر اکثر اقتصاددانان، آنچه در نهایت روند و خصوصیت توسعه اقتصادی و اجتماعی یک کشور را تعیین می‌کند، منابع انسانی می‌باشد نه سرمایه مادی.^(۱) فردریک هاریسون^۱ استاد دانشگاه پرینستون ایالات متحده می‌گوید:

«منابع انسانی پایه اصلی ثروت ملت‌ها را تشکیل می‌دهند و سرمایه و منابع طبیعی عوامل تیمی تولید هستند. کشوری که نتواند مهارت و دانش مردمش را توسعه دهد و از آن

1. Fredrick Harbison.

غیره، همگی بیانگر نقش مثبت و سهم بسیار با اهمیت سرمایه‌گذاری در آموزش در رشد اقتصادی کشورهای مختلف می‌باشد. این تأثیر مثبت از طریق مستقیم و غیرمستقیم ناشی از کاهش نرخ‌زاد و ولد می‌باشد. در خصوص اهمیت منابع انسانی و سرمایه‌گذاری در آموزش، نکات ذیل قابل توجه می‌باشند:

- در فرایند توسعه، نرخ افزایش سرمایه انسانی بالاتر از شاخص‌های مشابه در سرمایه‌های فیزیکی است که قابلیت احیا دارند.

- سرمایه انسانی، بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری سرمایه فیزیکی را به طور همزمان افزایش می‌دهد.

- سرمایه‌گذاری در آموزش، منجر به ایجاد محیط اجتماعی رشد یافته می‌شود.

- اگر عدالت اجتماعی یکی از اهداف مدل رشد و توسعه باشد، تحقق آن در گرو بسط و توسعه آموزش می‌باشد.

- سرمایه‌گذاری بیشتر در آموزش، رشد اقتصادی بیشتر را فراهم می‌کند.^(۶)

آمارتیا سن برنده جایزه نوبل اقتصادی سال ۱۹۹۸، موفقیت چشم‌گیر اقتصادی کشورهای شرق آسیا را مدیون توجه عالمانه سیاست‌گذاران به سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی و مدیریت استفاده مناسب از آنها می‌داند. وی توسعه انسانی^۱ را توسعه توانایی‌های مردم در انجام اموری می‌داند که به طور منطقی انتخاب می‌کنند و برای‌شان ارزشمند است. بنابراین، آموزش نه فقط به

در اقتصاد ملی به نحو مؤثری بهره‌برداری کند، قادر نیست هیچ چیز دیگری را توسعه دهد.^(۲)

امروزه نظر اکثر اقتصاددانان در رابطه با اهمیت منابع انسانی این است که مهم‌ترین و تعیین‌کننده‌ترین سرمایه‌ها برای ایجاد و استمرار رشد و توسعه یک کشور منابع انسانی بوده و آنچه توانایی یک کشور را در رقابت با سایر کشورها افزایش داده و تضمین می‌کند سرمایه انسانی آن کشور است.^(۳)

بیان اهمیت منابع انسانی، خود نشانگر اهمیت و نقش آموزش در روند توسعه می‌باشد چرا که آموزش، پرورش عقل سلیم و افزایش مهارت‌ها و کارایی در همین منابع انسانی می‌باشد و بدین جهت ابزار بسیار مهمی در تولید ثروت و اهداف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک کشور است و چنانچه آن را وسیله ندانسته و هدف تلقی کنیم، ارزش آن از هیچ یک از اهداف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که الگوی رشد و توسعه در صدد دستیابی به آن است، کمتر نیست.^(۴) فردریک، لیست معتقد است:

«آموزش همان چیزی است که قدرت تولید نسل‌های جوان را تقویت و تأمین می‌کند.»^(۵)

طی دهه‌های گذشته، دانشمندان بسیاری در جهت تبیین نقش و سهم سرمایه‌گذاری در آموزش در رشد اقتصادی کشورها، تلاش کرده‌اند. تلاش افرادی همچون شولتز، زیمن، ویلر، هارپسون، لیست و

۲- برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۷۲)

باتوجه به نقش آموزش عالی در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و مشکلات موجود، برنامه‌ریزان اهداف، سیاست‌ها و استراتژی‌هایی جهت ایجاد وضعیت بهتر از نظر شاخص‌های کمی و کیفی آموزش عالی را در نظر گرفتند. مشکلاتی که بیشتر مدنظر قرار گرفتند، عبارت بودند از:

- فشار ناشی از نیاز روزافزون کشور به نیروهای متخصص دانشگاهی؛

- کافی نبودن میزان سرمایه‌گذاری انجام شده برای توسعه آموزش عالی؛

- تعدد مراکز تصمیم‌گیری در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی؛

- پذیرش دانشجوی بیش از حد ظرفیت‌های آموزش عالی و توان هیئت علمی؛

- توسعه رشته‌ها و مؤسسات آموزش عالی بدون تناسب با امکانات موجود.^(۷)

در این قسمت ابتدا، اهداف کمی و سپس اهداف کیفی و عملکردهای هر یک را بررسی می‌نماییم.

۲-۱- اهداف کمی

شاخص‌هایی که معمولاً در زمینه اهداف کمی آموزش عالی مورد بررسی قرار

منظور افزایش کارایی در رشد مستمر اقتصادی، بلکه با هدف زندگی آزادتر و پرثمرتر برای انسان‌ها صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر، آموزش و سرمایه‌گذاری‌های دیگر در نیروی انسانی نه به‌عنوان یک وسیله بلکه با هدف ارتقاء، رفاه و آزاد زیستی انسان انجام می‌گیرد.

جهت‌گیری‌های آموزشی با نگرش فوق، انسانی را پرورش می‌دهد که نه تنها قدرت، قابلیت و اعتماد به نفس در انجام وظایف محوله را یافته است، بلکه کارکرد واقعی انسان به سطحی ارتقاء یافته است که قابلیت دستیابی به کارکردهای مختلف را براساس منطق و استدلال گزینش نموده است.

مهارت‌ها و قابلیت‌های تحصیل شده بر اثر آموزش با نگرش فوق، به انسان امکان می‌دهد تا فرصت‌های واقعی گسترده‌تری را تشخیص داده و مورد استفاده قرار دهد و از زندگی رضایتمندانه‌تر و امن‌تری برخوردار گردد.^۱

اینک باید دید که با توجه به اهمیت آموزش، این نقش تا چه حدی مورد توجه برنامه‌های اول و دوم توسعه قرار گرفته و عملکرد این دو برنامه در این مورد چگونه بوده است. لذا در این گزارش، ابتدا برنامه اول و سپس برنامه دوم مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت نتیجه‌گیری و پیشنهاداتی جهت تدوین برنامه سوم ارائه می‌شود.

1. Sen. Amartya, "Human Development and Financial Conservatism", World Development, Vol. 26, No 4. (1998), p p. 733-742.

که عملکرد ۴/۱ درصد کمتر از هدف می‌باشد، در سال‌های دیگر بیش از هدف می‌باشد.

به هر حال آمار و ارقام بیانگر موفقیت در مقطع کارشناسی به بالا و عدم موفقیت در مقطع کاردانی نسبت به اهداف برنامه می‌باشد. به نظر می‌رسد مهم‌ترین دلیل آن گرایش دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به جذب دانشجو در مقطع کارشناسی به بالا و توجه کمتر به مقطع کاردانی می‌باشد. این امر بیشتر ناشی از تقاضای بازار کار نسبت به افراد دارنده مدارک کارشناسی به بالا می‌باشد.

۲-۱-۲- تعداد فارغ‌التحصیلان: طبق جدول شماره ۲، میزان عملکرد برنامه در طی سال‌های اجرای آن همواره پایین‌تر از هدف پیش‌بینی شده می‌باشد. این میزان عدم تحقق برای سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ به ترتیب، ۱۳/۴، ۱۸، ۱۶/۹، ۶/۸ و ۹/۴ درصد بوده است. در این سال‌ها فقط در یک مورد آن هم در مقطع کارشناسی ارشد در سال ۱۳۷۱، عملکرد بیشتر از هدف می‌باشد. در سال ۱۳۷۲ - سال پایان برنامه - درصد تحقق اهداف برنامه برای مقاطع مختلف تحصیلی از کاردانی تا دکترای تخصصی به ترتیب ۸۶/۶، ۹۸/۵، ۵۸/۲، ۹۷/۵ و ۸۷/۸ درصد می‌باشد و در کل ۹۰/۶ درصد اهداف برنامه محقق شده است. از دلایلی که می‌توان برای محقق نشدن اهداف برنامه عنوان کرد، موارد ذیل می‌باشند:

- هدف‌گذاری کمی نامناسب و دور از توان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی؛

می‌گیرند، عبارتند از: تعداد دانشجویان، تعداد فارغ‌التحصیلان، تعداد اعضای هیئت علمی و میزان اعتبارات جاری و عمرانی آموزش عالی و سهم آن در بودجه عمومی دولت که در ذیل هر یک از آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱-۲- تعداد دانشجویان: همان‌گونه که در جدول شماره ۱، مشخص شده است تعداد کل دانشجویان کشور از ۲۲۵،۶۲۳ نفر در سال ۱۳۶۸ به ۹۰۵،۲۸۶ نفر در سال ۱۳۷۲ رسید، یعنی طی سال‌های اجرای برنامه معادل ۱۰۳/۲ درصد رشد دارد. این تعداد نسبت به مقدار هدف برنامه در سال ۱۳۷۲، ۳۳/۴ درصد اختلاف مثبت دارد. در مؤسسات آموزش عالی دولتی در مقطع کاردانی هیچ‌گاه عملکرد به هدف نرسیده و همواره دارای اختلاف منفی با آن می‌باشد که این اختلاف در سال ۱۳۷۲، ۱۰/۹ درصد می‌باشد. در مقطع کارشناسی به بالا همواره تفاوت مثبت بین هدف و عملکرد وجود داشته است. به نحوی که برای سال‌های مختلف به ترتیب، ۳/۷، ۵/۱، ۹/۴، ۱۰ و ۱۴/۹ درصد تعداد عملکرد برنامه بیش از تعداد هدف بوده است و جمع دانشجویان دولتی به غیر از سال‌های ۱۳۶۸، ۱۳۶۹ و ۱۳۷۰ که در این سال‌ها مقدار عملکرد به ترتیب ۴/۸، ۳ و ۱ درصد کمتر از هدف می‌باشد، در سال‌های دیگر به ترتیب ۱/۸ و ۶/۶ درصد بیشتر از هدف بوده است. در مؤسسات غیردولتی در مقطع کاردانی تعداد دانشجویان هیچ‌گاه به هدف نرسیده و در مقطع کارشناسی به بالا به غیر از سال ۱۳۶۸

- کم توجهی مسئولان آموزش عالی به کارایی داخلی و بهره‌وری در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی؛

- ضعف بنیه علمی برخی از پذیرفته‌شدگان (که حاکی از ناکارآ بودن سیستم پذیرش دانشجویی می‌باشد)؛

- مشکلات نساخی از مهاجرت‌های دانشجویی به سبب پذیرش‌های وسیع افراد غیربومی؛^(۸)

- مشکلات اقتصادی و مالی دانشجویان و تأثیری که بر وضعیت تحصیل آنها می‌گذارد؛

- ضعف بنیه علمی بعضی از اساتید در ارائه متون و مواد درسی.

۱-۲-۳- تعداد اعضای هیئت علمی: در زمینه جذب و افزایش اعضای هیئت علمی، عملکرد برنامه نسبت به اهداف پیش‌بینی شده نسبتاً موفق بوده است. به طوری که مطابق جدول شماره ۳، تعداد استاد از ۱۰۴۴۱ نفر در سال ۱۳۶۸ به ۱۹۶۸۱ نفر در سال ۱۳۷۲ رسید که رشدی بالغ بر ۸۸ درصد داشته است. درصد تحقق اهداف برنامه در جذب اعضای هیئت علمی برای سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ به ترتیب ۹۹/۴، ۹۷، ۱۰۳/۱، ۱۰۱/۹ و ۱۱۳/۶ درصد می‌باشد. در طی این سال‌ها نسبت استاد به دانشجو به ترتیب ۳۱/۵، ۳۱، ۲۹، ۲۹ و ۲۶ بوده است که نسبت به هدف، عملکردی موفق داشته است. از دلایل این موفقیت نسبی، اصلاح نظام پرداخت به اعضای

هیئت علمی، توسعه دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری و اعطای بورس‌های تحصیلی داخلی و خارج از کشور به دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری می‌باشد.

۱-۲-۴- اعتبارات عمرانی و جاری: آمار و ارقام مندرج در جدول شماره ۴، بیانگر این مطلب است که عملکرد برنامه در این قسمت نسبت به اهداف موفق بوده است. در اعتبارات جاری به استثنای سال ۱۳۶۸ که میزان عملکرد ۰/۶ درصد کمتر از هدف می‌باشد، در بقیه سال‌ها همواره بین عملکرد و هدف اختلاف مثبت وجود داشته است. به طوری که از سال ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۲ به تدریج ۲۴/۱، ۶۹/۸، ۱۴۱/۲ و ۲۶۰/۱ درصد تفاوت مثبت بین عملکرد و هدف می‌باشد و در اعتبارات عمرانی نیز به ترتیب ۸۷، ۲۸/۱، ۶۰/۹، ۱۲۵/۵ و ۴۴۳ درصد تفاوت مثبت بین عملکرد و هدف برای سال‌های برنامه وجود دارد و درصد تحقق اهداف برنامه در مجموع اعتبارات نیز برای سال‌های مختلف به ترتیب عبارت از، ۱۰۱/۵، ۱۲۵/۱، ۱۶۷/۴، ۲۳۷/۱ و ۴۰۱ درصد می‌باشد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، سهم کل اعتبارات جاری و عمرانی در بودجه عمومی دولت طی سال‌های اجرای برنامه همواره بیش از هدف برنامه بوده و از ۲/۹ درصد در سال ۱۳۶۸ به ۴ درصد در سال ۱۳۷۲ رسیده است که بیانگر توجه مسئولان به این بخش در جهت تحقق اهداف برنامه در این شاخص می‌باشد.

جدول ۱- تعداد دانشجویان دولتی و غیردولتی در مقاطع کارشناسی و لیسانس به بالا و درصد تحقق اهداف برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲)

دوره	۱۳۷۲		۱۳۷۱		۱۳۷۰		۱۳۶۹		۱۳۶۸		شرح
	دوره	برنامه	دوره	برنامه	دوره	برنامه	دوره	برنامه	دوره	برنامه	
۸۷۸	۱۲۰۰۱۹	۱۵۸۰۹۶	۱۱۹۳۲۹	۱۲۲۱۱۹	۹۹۳۳۳	۱۲۰۵۰۲	۹۷۷	۱۱۹۶۲۸	۸۷۳	۱۵۹۱۹۹	کارشناسی
۱۱۶۸	۳۷۸۳۲۸	۳۳۰۰۰۰	۳۳۳۹۶۲	۳۰۶۶۰۰	۳۰۸۱۲۶	۲۸۱۵۷۰	۱۰۵۸	۳۶۹۶۳۳	۱۰۲۲۷	۳۳۹۶۰۰	لیسانس و بالاتر
۱۰۶۶	۵۱۸۳۲۷	۲۸۷۰۹۶	۵۵۶۶۴۲	۳۲۸۸۱۹	۹۹	۲۰۸۸۷۶	۹۷	۳۳۲۰۷۹	۹۵۲	۳۲۵۶۵۸	جمع
۷۲۸	۲۰۳۶۶	۲۱۶۵۳	۲۱۲۶	۲۷۵۲۳	۸۲	۲۷۳۲۲	۸۱/۳	۲۶۹۱۸	۶۶۸	۲۰۹۸۶	کارشناسی
۳۲۷۸	۳۵۵۷۲۲	۱۵۰۰۰۰	۳۷۱۹۶۶	۱۲۵۲۰۰	۱۵۸۷	۹۱۳۰۰	۱۵۲/۲	۱۲۹۱۲۲	۹۵۸	۹۹۷۰۰	لیسانس و بالاتر
۲۰۷۸	۳۲۸۱۲۹	۱۹۱۲۵۳	۳۰۳۳۲۶	۱۷۳۷۵۳	۱۲۲۸	۱۵۵۸۴۳	۱۳۲/۸	۱۶۳۲۲۲	۸۸۷	۱۱۶۶۶۲	جمع
۱۷۲/۶	۹۰۵۲۸۶	۶۸۸۷۲۹	۱۲۲/۳	۶۲۱۵۷۲	۱۱۱/۸	۵۶۸۰۵۵	۱۰۸/۸	۵۳۳۲۰۱	۹۲۲	۳۳۵۶۲۲	جمع کل

مآخذ: سازمان برنامه و بودجه، پوست برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
 - سازمان برنامه و بودجه، سالنامه و برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.
 - مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، املو آموزش عالی ایران.

جدول ۲- تعداد فارغ‌التحصیلان مراکز آموزش عالی دولتی بر حسب مقطع مختلف تحصیلی و درصد تحقق اهداف برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲)

دوره	۱۳۷۲		۱۳۷۱		۱۳۷۰		۱۳۶۹		۱۳۶۸		شرح	
	دوره	برنامه	دوره	برنامه	دوره	برنامه	دوره	برنامه	دوره	برنامه		
۸۶/۶	۲۲۱۰۵	۵۰۹۰۰	۲۲۲۳۳	۲۶۵۰۰	۲۹۸۷۵	۲۹۸۵۰	۸۸/۲	۳۷۱۰۲	۲۲۰۵۰	۲۵۸۷۱	۳۹۰۰۰	کارشناسی
۹۸/۵	۳۷۸۶۶	۲۸۲۵۰	۳۱۵۱۵	۲۵۳۷۵	۳۲۳۶۶	۳۱۳۷۵	۷۲/۸	۱۹۸۶۸	۲۲۵۵۵	۱۷۶۵۱	۳۳۶۰۰	کارشناسی
۵۸/۲	۱۲۵۶	۲۰۵۰	۲۶۰۶	۲۱۵۰	۱۸۸۲	۲۵۸۵	۶۲/۶	۱۲۷۸	۲۰۶۰	۱۱۲۲	۱۶۶۵	کارشناسی ارشد
۹۷/۵	۲۶۹۸	۲۵۸۰	۳۲۲	۲۰۶۰	۷۲/۸	۲۸۲۵	۹۱/۸	۲۲۵۵	۲۶۶۰	۱۸۹۹	۲۲۲۰	دکترای حرفه‌ای
۸۷/۸	۷۷۱	۸۷۸	۶۰۱	۷۰۱	۳۶۷	۵۲۶	۸۷/۸	۲۲۲	۲۹۲	۲۶۵	۳۸۲	دکترای تخصصی
۹۰/۶	۸۹۲۵۶	۹۸۷۵۸	۹۳۲۲	۸۹۸۶۶	۴۴۲۵۵	۸۲۵۶۱	۸۲	۶۱۱۲۵	۷۳۲۷۷	۵۶۲۰۸	۶۶۰۰۷	جمع

مآخذ: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، املو آموزش عالی سال ۱۳۷۵.
 - سازمان برنامه و بودجه، پوست برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.

۲-۲- اهداف کیفی

اهداف کیفی برنامه اول توسعه در بخش آموزش عالی شامل موارد ذیل می‌باشد:

- توسعه و ارتقای علوم و معارف در کشور؛
- تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور؛

- فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای توسعه تحقیقات، نوآوری، انتقال و جذب تکنولوژی؛

- بهبود شاخص‌های کیفی آموزش عالی؛
- توأم ساختن آموزش با پژوهش در کلیه سطوح آموزش عالی و تأمین نیازهای بنیادی پژوهش؛

- ایجاد تعادل در زمینه امکانات و فرصت‌های آموزشی در سطح کشور، منطقه و استان؛

- برقراری و گسترش ارتباط متقابل بین مؤسسات آموزش عالی و دیگر بخش‌های فرهنگی و صنعتی.^(۹)

که البته برای دستیابی به اهداف فوق، استراتژی‌ها و سیاست‌هایی اندیشیده شد که از جمله می‌توان به ایجاد هماهنگی و تمرکز در برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها، ایجاد قطب‌های علمی و تخصصی در دانشگاه‌ها، اصلاح سهم دانشجویی به نفع دوره‌های کارشناسی ارشد و بالاتر، اصلاح شیوه پذیرش دانشجو و... اشاره کرد. اما در رابطه با ارزیابی عملکرد باید گفت در بعضی موارد موفقیت نسبی حاصل شده و در بعضی عدم موفقیت که از جمله مواردی که

توأم با موفقیت نسبی بوده است، فراهم آوردن زمینه‌هایی برای توسعه تحقیقات و توأم ساختن آموزش با پژوهش می‌باشد. چرا که سهم اعتبارات تحقیقاتی دانشگاهی نسبت به کل اعتبارات آموزش عالی از ۵/۳ درصد در سال ۱۳۶۸ به ۱۰ درصد در سال ۱۳۷۲ رسیده است و این نشان‌دهنده جایگاه بهتر امور پژوهش در آموزش عالی می‌باشد. این سهم برای سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۱ به ترتیب عبارت است از: ۷/۲ و ۷/۴ و ۷/۴ درصد. اما در مورد هدف‌های دیگر باید گفت متأسفانه علی‌رغم این که سیاست‌ها و استراتژی‌های تقریباً مناسبی جهت دستیابی به اهداف طراحی شد، ولیکن در عمل سیاست‌هایی اتخاذ شد که فاقد کارایی لازم بود. به عنوان مثال جهت توسعه و ارتقای علوم و معارف در کشور سیاست‌های پیش‌بینی شده عبارتند از:

- فراهم آوردن زمینه‌های همکاری مشترک بین مؤسسات آموزش عالی داخلی با مراکز معتبر جهان؛

- تقویت و تحکیم استقلال علمی، آموزشی و اجرایی مؤسسات آموزش عالی. ولی در عمل دچار ضعف بوده‌ایم و سیاست‌های اتخاذ شده کارایی لازم را نداشته است، مثال دیگر این که برای تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص پیش‌بینی شد که امکانات جذب اعضای هیئت علمی برجسته فراهم شود، ولی انجام نشد. متعادل کردن ساعات تدریس اعضای هیئت علمی،

جدول ۳- تعداد اعضای هیئت علمی در مراکز آموزش عالی دولتی و درصد تحقق اهداف برنامه اول (۱۳۶۸-۱۳۷۲) (درصد تقریبی)

شرح	۱۳۷۲		۱۳۷۱		۱۳۷۰		۱۳۶۹		۱۳۶۸		سال
	درصد تحقق	صلگرد	برنامه	درصد تحقق	صلگرد	برنامه	درصد تحقق	صلگرد	برنامه	درصد تحقق	
۱-۶۱۶	۵۱۱۳۷	۲۸۷۰۹۶	۱۰۰٪	۲۳۸۸۱۹	۹۹	۲۰۸۰۶۹	۳۱۲۰۷۲	۹۷	۲۳۲۰۷۹	۳۳۳۳۸	۳۳۵۶۵۹
۱۱۶۱۶	۱۹۶۸۱	۱۷۳۲۰	۱۰۰٪	۱۵۷۲۱	۱۰۳٪	۱۳۱۰۲	۱۳۶۸۰	۹۷	۱۱۵۸۸	۱۱۹۶۰	۱۰۵۰۰
-	۲۶	۲۸	-	۲۹	-	۲۹	۳۰	-	۳۱	۳۱	۳۳

یافت: سازمان پژوهش و پرورش استعدادهای درخشان، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سال ۱۳۷۲.
 - توسعه آموزش و پرورش و پژوهش و پرورش استعدادهای درخشان، آمار آموزش عالی، آمار آموزش عالی ایران، سال ۱۳۷۵.
 - توضیح این که در هیئت هیئت اول این شاخص بالاتر به تعداد دانشجوین ضروری معطوف شده است. در اینجا به طایر این که دسترسی به آمار دانشجوین ضروری حاصل شده، این نسبت برای کار دانشجوین حساب شده است.

جدول ۲- اختراعات جاری و صرفی بخش آموزش عالی دولتی و درصد تحقق اهداف برنامه اول (۱۳۶۸-۱۳۷۲) (درصد)

شرح	۱۳۷۲		۱۳۷۱		۱۳۷۰		۱۳۶۹		۱۳۶۸		سال
	درصد تحقق	صلگرد	برنامه	درصد تحقق	صلگرد	برنامه	درصد تحقق	صلگرد	برنامه	درصد تحقق	
۳۰	۵۶۱/۵	۱۵۵/۹	۱۳۶/۲	۳۳۵/۲	۳۳۳	۱۳۱/۲	۱۲۲/۱	۹۸/۲	۹۸/۱	۹۸/۷	۹۸/۷
۵۲۳	۲۲۲/۲	۲۵	۲۵/۵	۱۱۵/۵	۱۶۰/۹	۲۷/۸	۱۲۸/۱	۱۰۸/۷	۲۰/۹	۲۸/۲	۲۸/۲
۲۰۱	۸۰۵/۲	۲۰۰/۹	۲۳۷/۱	۲۶۰/۷	۱۶۷/۲	۱۷۹/۱	۱۱۵/۱	۱۰۱/۵	۱۲۹	۱۲۷/۱	۱۲۷/۱
۱۲۹	۴	۳/۱	۱۲۰	۹/۹	۱۲۵	۲/۷	۱۱۳/۸	۱۰۱/۵	۲/۸	۲/۸	۲/۸

یافت: سازمان پژوهش و پرورش استعدادهای درخشان، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سال ۱۳۷۲.
 - سازمان پژوهش و پرورش استعدادهای درخشان، آمار آموزش عالی، آمار آموزش عالی ایران، سال ۱۳۶۸-۱۳۷۲.
 - سازمان پژوهش و پرورش استعدادهای درخشان، آمار آموزش عالی، آمار آموزش عالی ایران، سال ۱۳۶۸-۱۳۷۲.
 - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش اقتصادی و ترانزاکشنهای مالی، سالهای ۱۳۶۸-۱۳۷۲.

برنامه‌های آموزشی

می‌باشند، عبارتند از: تعداد دانشجوی، تعداد فارغ‌التحصیلان، تعداد اعضای هیئت علمی و میزان اعتبارات جاری و عمرانی و سهم آن در بودجه عمومی دولت که به ترتیب به آنها پرداخته می‌شود (البته تا سال‌هایی که آمار منتشر شده باشد).

۳-۱-۱- تعداد دانشجوی: جدول شماره ۵، بیانگر تعداد دانشجویان مراکز آموزش عالی دولتی در سال‌های ۱۳۷۳ الی ۱۳۷۵ می‌باشد که حاکی از عملکرد موفق برنامه در این زمینه نسبت به اهداف است. تعداد کل دانشجویان در این سال‌ها به ترتیب ۷/۹، ۱۵/۸ و ۲۵/۴ درصد بیشتر از تعداد هدف برنامه می‌باشد. ضعیف‌ترین مقطع، کاردانی و موفق‌ترین مقطع کارشناسی بوده است. در مقطع کاردانی هیچ‌گاه حتی ۶۰ درصد اهداف هم محقق نشده در حالی که در مقطع کارشناسی همواره عملکرد برنامه حداقل ۵۰ درصد بیش از اهداف برنامه می‌باشد. در مقطع کارشناسی ارشد در سال ۱۳۷۳، صددرصد اهداف تحقق یافته و در سال‌های بعد به ترتیب ۳/۲ و ۱/۵ درصد بین اهداف و عملکرد اختلاف وجود داشته است. در مقطع دکترای حرفه‌ای نیز در سال ۱۳۷۳، صددرصد اهداف محقق شده و در سال‌های بعد به ترتیب، ۵/۶ و ۱۲/۸ درصد اختلاف بین عملکرد و اهداف می‌باشد و بالاخره این که در مقطع دکترای تخصصی همواره عملکرد کمتر از هدف می‌باشد. به نحوی که در سال ۱۳۷۳، ۱۴/۶ درصد، در سال

سیاستی دیگر بود که به مرحله عمل نرسید. از معدود سیاست‌های پیش‌بینی و اجرا شده، اصلاح نظام پرداخت به اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی می‌باشد.

بنابراین در خصوص بخش آموزش عالی در برنامه اول توسعه باید گفت عملکرد برنامه در زمینه تحقق اهداف کمی موفق‌تر از اهداف کیفی بوده است.

۳- برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۳-۱۳۷۸)

نکته‌ای که ابتدا باید بدان توجه شود این که امکان ارزیابی عملکرد برنامه دوم به دلایلی همچون به پایان نرسیدن زمان اجرای برنامه، عدم تصویب لایحه برنامه دوم توسط مجلس شورای اسلامی، عدم هدف‌گذاری‌های کمی همانند برنامه اول، مثل ارزیابی عملکرد برنامه اول میسر نمی‌باشد. لذا ارزیابی‌ها نسبت به هدف‌های پیش‌بینی شده و تا سالی که آمار در دسترس باشد، صورت می‌گیرد. لازم به تذکر است که در میان اهداف کمی فقط میزان اعتبارات این بخش از قانون برنامه دوم به همراه بعضی از هدف‌های کیفی مصوب مجلس شورای اسلامی می‌باشد و مابقی از لایحه پیوست برنامه دوم استخراج شده است.

۳-۱- اهداف کمی

شاخص‌هایی که در اهداف کمی موردنظر

جدول ۵- تعداد دانشجویان مراکز آموزش عالی دولتی و درصد تحقق اهداف برنامه دوم توسعه (۱۳۷۳-۱۳۷۵) (واحد به نفر-درصد)

شرح	سال			۱۳۷۳			۱۳۷۴			۱۳۷۵		
	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق
کاردانی	۱۲۶۵۰۰	۶۲۴۳۱	۴۳	۱۲۸۸۰۰	۷۲۱۵۲	۵۶	۱۲۴۰۰۰	۸۵۱۶۵	۶۸	۵۸۳		
کارشناسی	۲۲۴۲۰۰	۳۲۲۳۵	۱۴۳/۶	۲۲۷۷۰۰	۲۸۰۲۵۲	۱۲۳	۲۲۹۰۰۰	۳۱۸۶۹۲	۱۳۹	۱۸۲/۸		
کارشناسی ارشد	۲۱۸۰۰	۲۱۹۵۹	۱۰۰/۷	۲۵۷۰۰	۲۲۸۷۳	۸۹	۳۰۳۰۰	۲۶۸۳۲	۸۸/۵			
دکترای حرفه‌ای	۲۲۷۰۰	۲۲۸۲۴	۱۰۰	۲۳۵۰۰	۲۱۰۶۲	۹۰	۲۵۷۰۰	۳۶۸۳۷	۸۷/۲			
دکترای تخصصی	۸۷۰۰	۷۰۰۶	۸۰/۲	۹۲۰۰	۸۲۸۰	۹۰	۱۰۹۰۰	۸۵۲۴	۷۸/۲			
جمع کل	۲۲۴۲۰۰	۲۷۸۲۵۵	۱۰۷/۹	۲۵۲۹۰۰	۵۲۶۶۲۱	۱۱۵/۸	۲۶۱۹۰۰	۵۷۹۰۷۰	۱۲۵/۴			

مانند: سازمان برنامه و بودجه، پوست لایحه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سال ۱۳۷۳.
- مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، آمار آموزش عالی، سال ۱۳۷۶.

۱-۲-۳- تعداد فارغ‌التحصیلان: آمار فارغ‌التحصیلان مراکز آموزش عالی دولتی فقط تا سال ۱۳۷۴ منتشر شده و در دسترس می‌باشد و در این دو سال یعنی ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴، در مقطع کاردانی عملکردی بسیار ضعیف نسبت به هدف به چشم می‌خورد. در سال ۱۳۷۳، ۳۵/۲ درصد و در سال ۱۳۷۴، ۴۰/۷ درصد اهداف برنامه محقق شده است که هدف‌گذاری نامناسب برنامه در این مقطع از دلایل آن می‌باشد. چرا که از آمارهای تعداد دانشجویان و تعداد فارغ‌التحصیلان این طور استنباط می‌شود که طبق برنامه در سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ به ترتیب باید ۳۳ و ۳۵/۶ درصد کل دانشجویان این مقطع فارغ‌التحصیل شوند، در حالی که تعداد دانشجویان مقطع کاردانی

۱۳۷۴، ۱۰ درصد و در سال ۱۳۷۵، ۲۱/۶ درصد اهداف برنامه تحقق نیافته است. اما همان‌گونه که ذکر شد در مجموع این شاخص، عملکردی موفق داشته است. البته نکته‌ای که باید بدان توجه شود این است که منظور از «عملکرد موفق» فقط نسبت به اهداف کمی برنامه می‌باشد، در حالی که با توجه به این مطلب که در اکثر مقاطع تعداد دانشجوی پذیرفته شده بیش از حد توان و نیاز دانشگاه یا مؤسسه آموزش عالی بوده است، باید با احتیاط بیشتری در این زمینه اظهار نظر کرد. ضمن این که از مهمترین دلایل ناکامی در مقطع کاردانی، هدف‌گذاری نامناسب برنامه و گرایش دانشگاه‌ها به سمت مقاطع تحصیلی بالاتر و پذیرش دانشجوی بیشتر در این مقطع می‌باشد.

جدول ۶- تعداد فارغ‌التحصیلان آموزش عالی دولتی و درصد تحقق اهداف برنامه دوم توسعه (۱۳۷۳-۱۳۷۵)

شرح	سال		۱۳۷۳			۱۳۷۴		
	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد	درصد تحقق	برنامه	عملکرد
کاردانی	۴۹۰۰۰	۱۷۲۵۰	۳۵/۲	۵۳۰۰۰	۲۱۵۸۲	۴۰/۷		
کارشناسی	۳۶۰۰۰	۴۵۲۹۱	۱۲۵/۸	۴۰۰۰۰	۴۹۲۹۶	۱۲۳/۲		
کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۰۰۰۰	۱۱۶۲۹	۱۱۶/۳	۱۲۰۰۰	۱۲۵۰۷	۱۰۴/۲		
جمع	۹۵۰۰۰	۷۳۱۷۰	۷۸/۱	۱۰۵۰۰۰	۸۳۳۸۵	۷۹/۴		

مأخذ: سازمان برنامه و بودجه، پوست لایحه برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سال ۱۳۷۳.
- مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، آمار آموزش عالی، سال ۱۳۷۶.

ارشد و بالاتر، ۴/۲ درصد بیش از تعداد موردنظر در هدف برنامه می‌باشد. جدول شماره ۶، مربوط به آمار این شاخص می‌باشد.

۳-۱-۳- تعداد اعضای هیئت علمی: در این رابطه هدف‌گذاری کمی مشخص در برنامه صورت نگرفته (یا در دسترس نبوده) است و لذا نمی‌توان ارزیابی و مقایسه‌ای از عملکرد نسبت به اهداف برنامه انجام داد ولیکن آمار مندرج در جدول شماره ۷، بیانگر وضعیت بهتر شاخص نسبت به سال‌های برنامه اول می‌باشد. تعداد اعضای هیئت علمی در سال ۱۳۷۵، ۲۷۹۵۰ نفر می‌باشد که نسبت به سال ۱۳۷۴، ۱۷ درصد رشد داشته است. نسبت استاد به دانشجو در سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴، ۲۰ نفر و در سال ۱۳۷۵، ۲۱ نفر می‌باشد که نشان از عدم رشد

بسیار کمتر از هدف برنامه می‌باشد و لذا اگر قرار باشد ۳۳ درصد دانشجویان در سال ۱۳۷۳ و ۳۵/۶ درصد دانشجویان در سال ۱۳۷۴ در این مقطع فارغ‌التحصیل شوند، باید در سال ۱۳۷۳، ۲۱۲۶۲ نفر و در سال ۱۳۷۴، ۲۵۶۸۶ نفر فارغ‌التحصیل باشند که طبق این محاسبات ناکامی عملکرد برنامه در این شاخص و در این مقطع کمتر از آمار مندرج در جدول شماره ۶ می‌شود. در مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و بالاتر عملکرد موفق بوده و اختلاف مثبت بین عملکرد و هدف برنامه گویای این مطلب است که اصلاح (کاهش) تعداد واحدهای درسی در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به این موضوع کمک کرده است. تعداد فارغ‌التحصیلان در مقطع کارشناسی در سال ۱۳۷۴، ۲۳/۲ درصد و در مقطع کارشناسی

جدول ۷- تعداد کادر آموزشی و اعضای هیئت علمی
مراکز آموزش عالی دولتی (۱۳۷۳-۱۳۷۵)

(واحد به نفر)

سال	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵
تعداد اعضای هیئت علمی	۲۳۹۳۵	۲۶۳۹۳	۲۷۹۵۰
نسبت استاد به دانشجو	۲۰	۲۰	۲۱

مأخذ: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، آمار آموزش عالی، سال ۱۳۷۶.

سال‌های اجرای برنامه دوم سهم اعتبارات این بخش از کل بودجه عمومی دولت چه در هدف‌های برنامه و چه در عملکرد، همواره نزول داشته است. به طوری که در هدف از ۴/۶ درصد در سال ۱۳۷۳ به ۳/۹ درصد در سال ۱۳۷۷ و در عمل از ۶/۷ درصد در سال ۱۳۷۳ به ۳/۱ درصد در سال ۱۳۷۷ رسیده است که این، هم بیانگر ضعف برنامه در هدف‌گذاری این بخش می‌باشد و هم نشان از عدم موفقیت در جذب اعتبارات پیش‌بینی شده در برنامه توسط بخش آموزش عالی دارد. جالب این که سهم اعتبارات این بخش در بودجه عمومی دولت در سال ۱۳۷۷ کمتر از سال‌های ۱۳۷۱ و ۱۳۷۲ می‌باشد که این با توجه به اهمیت سرمایه‌گذاری در این بخش و نقش آن در توسعه و رشد اقتصادی کشور، نقطه ضعف محسوب می‌شود.

تعداد استاد به اندازه رشد تعداد دانشجو در این سال دارد. ۳-۱-۳- اعتبارات عمرانی و جاری: در اعتبارات جاری، برای سال‌های مختلف برنامه از سال ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۷، به ترتیب ۶۲/۸، ۱۰/۶، ۲۶/۸، ۳۷ و ۳۵/۲ درصد اختلاف مثبت بین عملکرد و اهداف وجود دارد. در سال ۱۳۷۳، عملکرد برنامه در جذب اعتبارات عمرانی بخش آموزش عالی و تحقیقات ۱۶/۲ درصد کمتر از هدف بوده ولی در سال‌های بعدی همواره بیش از هدف می‌باشد و در سال ۱۳۷۷، ۳۶/۹ درصد بیشتر از هدف برنامه، اعتبار عمرانی برای بخش آموزش عالی و تحقیقات تصویب شده است و جمع اعتبارات جاری و عمرانی نیز همواره طی سال‌های مختلف بیش از هدف برنامه دوم می‌باشد. اما نکته‌ای که قابل توجه است این که طی

۲-۳- اهداف کیفی

از اهداف کیفی برنامه دوم در بخش آموزش عالی، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:
- تقویت جنبه‌های فرهنگی دانشجویان و تعمیق معرفت دینی و ارزش اسلامی در آنان؛

- افزایش مشارکت مردم در توسعه آموزش عالی؛

- انطباق محتوای درسی رشته‌های مختلف آموزشی با نیازهای جامعه؛

- بهبود شاخص‌های کمی و کیفی آموزش عالی به ویژه آموزش‌های کارشناسی ارشد و بالاتر؛

- توأم ساختن آموزش با پژوهش در کلیه سطوح آموزش عالی؛

- توسعه وظایف و افزایش اختیارات هیئت‌های امنا در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی؛

- توجه لازم به علوم و فنون و تکنولوژی مورد نیاز (۱۰) و (۱۱)

در عمل نیز سیاست‌هایی جهت نیل به اهداف فوق اتخاذ شده و اقدام‌هایی صورت گرفته است. در تبصره ۹۰ قانون برنامه دوم به دو وزارتخانه فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت و درمان و آموزش پزشکی اجازه داده شد که در طول اجرای برنامه از اعضای هیئت علمی خارج از کشور با اولویت مسلمان بودن برای تدریس در مقطع دکترا دعوت به عمل آورند و به منظور توسعه و تکمیل دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترا با

دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشورهای دارای روابط دوستانه با ایران، تفاهم‌نامه‌هایی جهت مبادله دانشجو و استاد و برگزاری سمینارهای علمی منعقد نمایند. همچنین، طی سال‌های اخیر با تأکید بر سیاست‌های ناظر بر انضباط اقتصادی و صرفه‌جویی از طریق اختصاص اعتبارات جاری، دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترا توسعه یافته (۱۲) و سعی شده است که طرح‌های عمرانی جدید شروع نشود تا بتوان طرح‌های نیمه‌کاره را به اتمام رساند. اما در یک نگاه کلی به این بخش باید گفت سیاست‌های اتخاذ شده در برنامه دوم جهت تحقق کامل اهداف کیفی کافی نبوده است. وجود مشکلاتی همچون، عدم انطباق محتوای دروس با نیازهای جامعه، پذیرش دانشجو بیش از حد توان دانشگاه‌ها و غیبه بیانگر عدم موفقیت برنامه در تحقق اهداف کیفی می‌باشد.

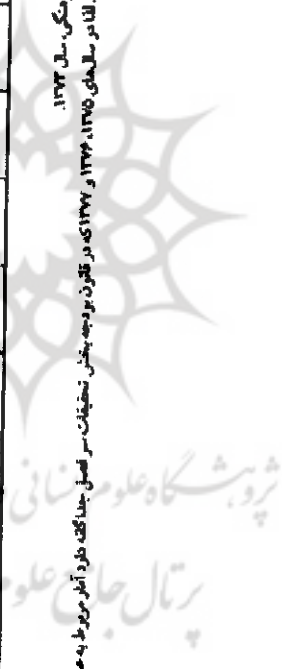
۴- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

آنچه به عنوان نتیجه مباحث مطرح شده عنوان می‌شود این که دو برنامه اول و دوم در این بخش در بعضی از شاخص‌ها نسبت به اهداف پیش‌بینی شده که عمدتاً اهداف کمی می‌باشند، موفق و در بعضی از شاخص‌ها ناموفق می‌باشند. از جمله موفقیت‌های عملکرد برنامه اول نسبت به اهداف، می‌توان به شاخص‌های تعداد دانشجویان در مقطع کارشناسی به بالا،

جدول ۸- احیای تانک جبری و عصری آموزش عالی ۹ در برنامه دوم توسعه و توسعه تحقیق عملکرد برنامه (۱۳۷۷-۱۳۷۶) - دوره

دوره تحقیق	۱۳۷۷			۱۳۷۶			۱۳۷۵			۱۳۷۴			۱۳۷۳			شرح جاری عصری جمع نسبت جمع احیای تانک جبری در هر آمار و دوره آموزشی
	مسئله	برنامه	درصد تحقق	مسئله	برنامه	درصد تحقق	مسئله	برنامه	درصد تحقق	مسئله	برنامه	درصد تحقق	مسئله	برنامه	درصد تحقق	
۱۳۵۸	۲۰۸۹	۱۵۲۶/۵	۱۳۷	۱۸۵۸	۱۳۵۳/۳	۱۱۰/۶	۱۵۲۶/۱	۱۱۳۳/۸	۱۶۲/۸	۱۶۲/۸	۱۰۰/۳	۳۶۹/۳	۱۴۵۵	۱۳۷۸/۶	۲/۶	
۱۳۶۸	۷۲۸/۳	۵۶۶/۵	۱۵۱/۸	۸۳۰	۵۱۶/۵	۱۱۲/۶	۲۴۰/۵	۳۶۱	۸۳/۸	۳۰/۷	۳۶۹/۳	۱۴۵۵	۱۳۷۸/۶	۲/۶		
۱۳۵۸	۲۸۳۷/۲	۲۰۹۱	۱۶۱/۳	۲۶۸۱	۱۹۰۳/۲	۱۱۹/۱	۱۶۹۲/۶	۱۵۳۳/۸	۱۶۶۸/۸	۱۱۱	۱۶۹۲/۶	۱۴۵۵	۱۳۷۸/۶	۲/۶		
۷۹۵	۲/۱	۲/۸	۲/۳	۲/۸	۲	۹۷/۶	۲/۱	۲/۳	۱۶۵۶	۶/۷	۲/۶	۶/۷	۱۶۵۶	۶/۷		

نماد سازمان برنامه و بودجه، اقرون بودجه سالهای مختلف (۱۳۷۶-۱۳۷۷-۱۳۷۸).
 - آمار کل اقرون مجلس شورای اسلامی، اقرون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سال ۱۳۷۳.
 * برنامه دوم احیای تانک جبری، تحقیقات دانشگاهی نیز در فصل آموزش عالی گنجانده شده است. لذا در سالهای ۱۳۷۵، ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ در اقرون بودجه بخش تحقیقات سر فصل جداگانه، طرز آمار مربوط به عملکرد حاصل جمع بخش آموزش عالی و بخش تحقیقات دانشگاهی می باشد.

تعداد استاد و نسبت دانشجو به استاد، میزان اعتبارات و سهم این اعتبارات در بودجه عمومی دولت و افزایش سهم اعتبارات تحقیقات دانشگاهی در کل اعتبارات این بخش و در برنامه دوم به شاخص هایی همچون تعداد دانشجو در مقاطع کارشناسی به بالا، فارغ التحصیلان مقطع کارشناسی به بالا، تعداد کادر آموزشی و نسبت دانشجو به استاد، توسعه دوره کارشناسی ارشد و دکترا و پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاه های داخل اشاره کرد و از موارد عدم موفقیت در برنامه اول می توان از تعداد دانشجویان مقطع کاردانی، تعداد فارغ التحصیلان، عدم جذب اعضا و هیئت علمی سرجسته، متعادل کردن ساعت تدریس استادان و در برنامه دوم، تعداد دانشجویان مقطع کاردانی، فارغ التحصیلان مقطع کاردانی، سهم اعتبارات بخش آموزش عالی در کل بودجه عمومی دولت نام برد. به هرحال با توجه به گذشت ۱۰ سال از زمان شروع برنامه اول و اجرای تقریباً دو برنامه، مشکلات ذیل کماکان فراروی این بخش قرار دارد:

- تعدد مراکز تصمیم گیری در آموزش عالی؛
- کمبود هیئت علمی در سطح استادیاری به بالا؛

- وجود ناهماهنگی در مصوبات مربوط به آموزش عالی با نیازهای کشور؛

- پذیرش دانشجو بیش از حد توان و ظرفیت دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی؛

- عدم تطبیق محتوای دروس تحصیلی با نیازها و تقاضاهای روز جامعه؛

- مشکلات اقتصادی و مالی دانشجویان و نبود امکانات کافی برای آنان و کافی نبودن میزان وامی که به دانشجویان پرداخت می شود (به نحوی حتی کفاف خرید کتب هر ترم آنها را نمی دهد)؛

- عدم جذب متخصصان ایرانی خارج از کشور جهت تدریس در مراکز آموزش عالی و دانشگاه ها؛

- عدم توجه به سطح کیفی در دانشگاه ها و تورم بیش از حد لازم دانشجویان در بعضی از رشته ها (همچون پزشکی) و مشکلات دیگر که با توجه به مباحث مطرح شده و مشکلات موجود، پیشنهادهای ذیل جهت تدوین برنامه سوم در این خصوص ارائه می شود.

هدف گذاری کمی در شاخص هایی همچون، تعداد دانشجو، نسبت دانشجو به استاد، تعداد استاد، تعداد فارغ التحصیلان در مقاطع مختلف، نسبت دانشجو در هر یک، میلیون نفر جمعیت، اعتبارات جاری و عمرانی و سهم این اعتبارات در بودجه عمومی دولت، سرانه فضای ورزشی برای دانشجویان، وام سرانه برای دانشجویان، تعداد خوابگاه و نسبت دانشجو به خوابگاه

باید با توجه به وضعیت و مشکلات موجود و استانداردهای بین‌المللی صورت پذیرد.

- در هدف‌گذاری مربوط به تعداد دانشجویان به مشکل وجود تورم دانشجویان (در بعضی از رشته‌ها تعداد دانشجویان بیش از حد توان و ظرفیت دانشگاه‌ها است) توجه خاص شود و چه بسا هدف مناسب‌تر از اهداف این شاخص در لایحه پیوست برنامه دوم باشد.

- تدابیر لازم جهت جذب هر چه بهتر و آسان‌تر فارغ‌التحصیلان به بازار کار و آشنایی دانشجویان با بازار کار و مسائل صنعت و تولید و در حالت کلی وضعیت جامعه از نظر فعالیت‌های آینده آنها (دانشجویان) و کمک‌های مالی لازم در این خصوص اندیشیده شود.

- سیاست‌های لازم جهت تطبیق محتوای دروس با نیازهای واقعی جامعه و همچنین کاهش مراکز تصمیم‌گیری در آموزش عالی اندیشیده شود.

- ضمانت اجرایی لازم جهت عمل به برنامه و حمایت‌های لازم در خصوص مسئولان اجرای برنامه در دستگاه‌های اجرایی این بخش در نظر گرفته شود.

منابع و مأخذ

- ۱- تودارو، مایکل. توسعه اقتصادی در جهان سوم، جلد اول، ترجمه دکتر غلامعلی فرجادی، سازمان برنامه و بودجه، ص ۴۷۳.

- ۲- همان، ص ۴۷۳.
- ۳- ستاری‌فر، محمد. بررسی نقش کلان متغیرهای سرمایه فیزیکی، سرمایه انسانی و تکنولوژی بر توسعه، رساله دکترا، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، ۱۳۷۲، ص ۱۷۵.
- ۴- همان، ص ۱۵۹.
- ۵- لیست، فردریک. نظام مالی اقتصاد سیاسی، ترجمه ناصر معتمدی، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۰، ص ۱۴۷.
- ۶- ستاری فر، محمد. بررسی نقش کلان متغیرهای سرمایه فیزیکی، سرمایه انسانی و تکنولوژی توسعه، رساله دکترا، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، ۱۳۷۲، ص ۱۵۹.
- ۷- سازمان برنامه و بودجه، پیوست برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ص ۲۰-۵، ۲۰-۶.
- ۸- سازمان برنامه و بودجه، عملکرد برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ۱۳۷۳، ص ۸.
- ۹- پیوست برنامه اول...، پیشین، ص ۲۰-۹.
- ۱۰- سازمان برنامه و بودجه، لایحه پیوست برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ص ۷-۱۸.
- ۱۱- اداره کل قوانین مجلس شورای اسلامی، قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ص ۱۳ و ۱۴.
- ۱۲- سازمان برنامه و بودجه، گزارش اقتصادی سال ۱۳۷۴، ص ۳۶۳.

□ □ □